

Ignācijs Moscickis (1867-1946) – zinātnieks un Polijas valsts prezidents (1926-1939)

Ivan Grinevics, Association „Inflanty”, Ilgars Grosvalds, Riga Technical University

Kopsavilkums. Rakstā ir izpētīts Rīgas Politehnikuma XIX gs. otrās puses poļu absolventa Ignācija Moscicka dzīves gājums. Īpaši apskatīti skolas gadi Polijā un studijas Rīgā XIX gs. beigās. Ievietota Latvijas Universitātes ēkā Kronvalda bulvārī 4 piestiprinātā Ignācija Moscicka Polijas Republikas prezidenta (1926-1939) un izcila ķīmijas tehnoloģijas profesora, kurš no 1887. līdz 1891. gadam studējis Rīgas Politehnikumā, piemiņas plāksnes fotogrāfija. Ievietotas divu namu, Ģertrūdes ielā 19/21 un Šķūņu ielā 12/14, kur vēlākais Polijas valsts prezidents dzīvoja pirms 120 gadiem, mūsdienu fotogrāfijas. Aprakstīts I. Moscicka diplomdarba „Ueber die Einwirkung von Monochloressigsäure auf Beta-Naphtylamin” liktenis. Atspoguļoti Polijas valsts prezidenta zīmogs ar parakstu, sasniegumi zinātnē, kā arī diplomdarbs, kuru glabā Latvijas Ķīmijas vēstures muzejs. Doti arī I. Grīneviča un I. Grosvalda priekšlikumi Polijas vēstniecībai Latvijā par Ignācija Moscicka piemiņas plāksnes piestiprināšanu pie Rīgas namiem.

Atslēgas vārdi: Ignācijs Moscickis, Polijas prezidents, Rīgas Politehniskais institūts, ķīmiķis, diplomdarbs, "Inflanty" biedrība

I. IEVADS

XVIII gadsimtā milzīgās Žečpospolites sadales rezultātā Polijas karaliste nonāca Krievijas impērijas, Austroungārijas un Prūsijas pakļautībā. Patriotiskā poļu jaunatne nebija apmierināta ar tādu situāciju un pretojās tam, īpaši vētrai tas notika mācību iestādēs. Pēc 1830.-1831. gada poļu sacelšanās pret cariskās Krievijas patvaldību, Baltijā vecākās, Varšavas un Viļņas, universitātes slēdza.

Jaunieši bija spiesti doties mācīties tālu no savām dzimtajām vietām – uz rietumiem vai austrumiem. Daudzi šlahtiči, palikuši Rīgā no Inflantu laikiem vai dzimuši Polijas karalistē, par savu *Alma Mater* izvēlējās Rīgas Politehnikumu (1862-1896) ar vācu un Rīgas Politehnisko institūtu (1896-1918) ar krievu mācību valodu.

Te mācījušies: tiltu celtnieks Benedikts Vodzinskis (1859-1926), Ventspils ostas cēlējs Mečislavs Šistovskis (1852-?), izgudrotājs Bruno Abdanks-Abakanovičs (1852-1905), augsnes pētnieks Stefans Bazarevskis (1871-1943), agronoms Jozefs Mikolovskis-Pomorskis (1868-1935), mākslas zinātnieks Konstantīns Rončevskis (1875-1935), bioķīmiķis Augusts Vrubļevskis (1866-1913), augkopības speciālists Edmunds Zaļenskis (1863-1932), ķīmiķis Zdislavs Ludkēvičs (1883-1942), lopkopības speciālists Antonijs

Hanevskis (1859-1920), inženieris mehāniķis Česlavs Skotnickis (1871-1943), meliorators Stanislavs Turčinovičs (1875-1957), elektriķis Aleksandrs Roterts (1870-1937), mehāniķis Henrihs Čopovskis (1863-1935), grunts speciālists Romualds Cebertovičs (1897-1981), arhitekts Karols Jankovskis (1868-1928), fizikālķīmiķis Jans Zavidskis (1866-1928) un daudzi citi [1, 2, 3].

1. att. Ignācijs Moscickis, XIX gs. beigas

Viņu vidū ir izcilais poļu zinātnieks – ķīmiķis tehnologs un Polijas valsts prezidents (1926-1939) Ignācijs Moscickis (skat. 1. att.) [4, 5, 6, 7].

Par viņu var atrast ziņas Marijas Sklodovskas muzejā Varšavā, Tehnikas muzejā Varšavā, Latvijas Valsts vēstures muzejā Rīgā, Latvijas Ķīmijas muzejā Rīgā un citur. Par J. Moscicki ir samērā plašs arī literatūras klāsts [1-24].

2.att. Rīgas politehnikuma ēka Raiņa bulvārī 19

II. SKOLAS UN STUDIJU GADI (1877-1886)

Savā autobiogrāfijā Ignācijs Moscickis raksta: „Esmu dzimis Miežanovā, Plockas zemē, 1. decembrī 1867. gadā, kā muižnieku Faustina un Stefaniņas Bojanovsku dēls. Miežanovā nodzīvoju dažus pirmos savas dzīves gadus, vēlāk tēvs pārcēlās uz Kliciem, ko mantoja no vectēva.”

Faustins Moscickis Miežanovā ar pārtraukumu saimniekoja dažus gadus. Kad Karalistē notika janvāra sacelšanās, Faustins un divi viņa brāļi – Kazimirs un Jans – iestājas pretestības kustībā. Faustins nodibināja savu nodaļu un ar segvārdu „Markiewicz” vadīja partizāņu cīņas. Kad sacelšanos apspieda, slēpās Mazovijā un aiz robežas – Prūsijā. Vēlāk Krievijas žandarmērija viņu apcietināja un ievietoja Varšavas Citadelē. Pēc atbrīvošanas un atgriešanās Miežanovā Faustina ģimenē piedzima vēl divi bērni: Sofija un Ignācijs.

Ignācijs Moscickis izglītojās mājās, tālu no ār pasaules. Mājas sākotnējo apmācību bieži vien praktizēja muižnieku ģimenēs. Tā mācījās arī Jozefs Pilsudskis. Pēc statistikas datiem, 1876. gadā Polijas karalistes 82,5 % lauku iedzīvotāju neprata ne lasīt, ne rakstīt.

1877. gadā Faustins Moscickis pārdeva muižu Klicē un kopā ar ģimeni pārvācās uz Skierbiešovā Zamoiskas lauku teritoriju. Pirmoreiz Ignācijs Moscickis ar cariskās Krievijas skolas sistēmu iepazinās valsts ģimnāzijā Zamoiskā. Mājās Ignācijs bija labi sagatavots mācībām ģimnāzijā, jo uzreiz tika uzņemts pirmajā klasē. Viņš Zamoiskas ģimnāziju atcerējās nelabprāt. Viņam ļoti nepatika sodi, kad audzēkņus ieslēdza tukšā telpā uz ilgām stundām. Desmitgadīgais Ignācijs cieta ne vienu reizi vien. Pat par runāšanu poļu valodā, jo nodarbības notika krieviski. Arī par visiem audzēkņiem obligāto pareizticīgās baznīcas dievlūgšanas boikotēšanu.

Pēc atgriešanās Skierbiešovā pirmajā brīvā laikā viņš paziņoja vecākiem, ka vairs uz krievu valsts ģimnāziju neies.

Gribēja mācīties, tāpat kā viņa vecākais brālis Vladislavs, arodskolā Varšavā. Vladislava skolas biedrs bija topošais Frīburgas universitātes (Šveice) profesors un rektors – Jozefs Vierošs-Kovaļskis.

Vecāki Ignāciju nodeva sešgadīgā privātajā reālskolā Varšavā, kura piederēja Jevgēņijam Babinskim. Šai mācību iestādei bija vidusskolas statuss. Ignācijs bez sagatavošanas klases veiksmīgi iestājās pirmajā klasē, apguva mācību programmu un saņēma apliecību par skolas absolvēšanu.

1885. gadā Skierbiešovā nomira Ignācija tēvs Faustins. Ignācijam bija tikai 17 gadi, viņš mācījās vidusskolā. Nolēma, ka pēc sestās klases absolvēšanas stāsies Rīgas Politehnikuma ķīmijas nodaļā. Lai tiktu uz inženieru studijām Maskavā vai Sanktpēterburgā, bija nepieciešams vēl vienu gadu mācīties sagatavošanas (septītajā) klasē, bet Rīgas Politehnikums (skat. 2. att.) apliecību par tādas klases absolvēšanu neprastīja. Turklāt no 1884. gada inženieru nodaļā jau studēja viņa brālis Vladislavs, kurš bija absolvējis reālskolu Varšavā. 1885. gada rudenī Ignācijs devās uz Rīgu. Vairākas nedēļas viņš nosēdēja pie grāmatām, ik dienu 16 stundas intensīvi gatavodamies eksāmeniem. Bet netika uzņemts, jo viņu diskvalificēja par priekšā teikšanu, tāpēc atgriezās Skierbiešovā, kur turpināja ņemt ar biškopību. Nolēma eksaminēties nākošajā gadā.

Tajā laikā Krievijas impērijas izglītības vadība deva rīkojumu aizliegt uzņemt Rīgas Politehnikumā privāto reālskolu absolventus. Tas notika laikā, kad bija jau izziņots reflektantu saraksts un eksaminēšanas datums. Šajā situācijā Rīgas Politehnikuma direktors prof. Augusts Lieventāls panāca Tērbatas izglītības apgabala kuratora piekrišanu pēdējo reizi uzņemšanu rīkot pēc iepriekšējiem noteikumiem. Piekrišanu panāca ar nosacījumu, ka privāto skolu absolventu vērtēšana notiks ar paaugstinātām prasībām [6].

III. RĪGAS POLITEHNIKUMS (1887-1892)

1886. gada septembrī labi sagatavojies, bet nezinot par administratīvajām izmaiņām, Ignācijs Moscickis no jauna atbrauca uz Rīgu, lai vēlreiz mēģinātu iestāties RP ķīmijas nodaļā. Tajā laikā mehāniskajā nodaļā eksaminējās Jans Zavidskis, vēlākais RPI ķīmijas docents. Šoreiz Ignācijam Moscickim ļoti paveicās – no visiem privāto reālskolu absolventiem uzņēma tikai viņu vienu. Studēt sāka no 1887. gada janvāra. Ignācijs Moscickis studēja pēc paātrināta individuālā plāna. Tajā laikā viens no RP mācībspēkiem bija modernās fizikālās ķīmijas izveidotājs, 1909. gada Nobela prēmijas laureāts, profesors Vilhelms Ostvalds. 1887. gadā viņš pārgāja strādāt par profesoru uz Leipcigas universitāti.

Rīgas Politehnikumā bija divas legālas poļu studentu korporācijas. 1879. gadā nodibinājās „Arkonia”, 1883. gada oktobrī korporācijas „Arkonia” biedru grupa izveidoja atsevišķu, vairāk liberālu korporāciju ar nosaukumu „Velesia”.

Vladislavs Moscickis bija korporācijas „Arkonia” loceklis, Ignācijs iestājās „Velesciā”. Vienreiz uz Rīgu atbrauca Zigmunds Balickis – viens no Poļu jaunatnes savienības dibinātājiem, lai Politehnikumā izveidotu organizācijas sekciju. Viņam bija līdzī organizācijas statūti augstskolu jaunatnei. Ar priekšlikumu izveidot tādu sekciju viņš griezās pie Ignācija Moscicka, kurš īsā laikā izveidoja 30 biedru lielu organizāciju. Tas bija sākums. Notika nelegāla darbība, aģitācija un nelegālās literatūras izplatīšana. Tas bija pretrunā ar studentu korporāciju statūtiem, neizslēdzot arī „Velesciu”. 1890. gada novembrī, lai neapdraudētu korporeļus, Ignācijs Moscickis publiski izstājas no korporācijas, viņam sekoja arī citi studenti.

Viņš piedalījās nelegālas tipogrāfijas izveidošanā Rīgā, kuras iekārta bija piegādāta no Berlīnes. Organizēja un pats piedalījās nelegālās sociālistiskās literatūras izplatīšanā un transportēšanā no Rīgas uz Varšavu. Reiz, kad viņš piegādāja izdevumus Polijā, bija arestēti kravas saņēmēji – jaunatne no Varšavas skolām, kā arī daudzi partijas „Proletariāts” locekļi [7].

IV. IGNĀCIJA MOSCICKA DIPLOMDARBA LIKTEŅGAITAS

Kā ierakstīts Rīgas Politehnikuma studentu adrešu grāmatā, 1889./1890. akadēmiskajā mācību gadā Ignācijs Moscickis Rīgā dzīvoja pēc adreses: Ģertrūdes ielā 21, I (skat. 3. att.), netālu no ķīmijas nodaļas Inženieru ielā.

3. att. Nams Ģertrūdes ielā 19/21 (I. Griņeviča foto)

Par saviem pēdējiem soļiem Rīgā Ignācijs Moscickis autobiogrāfijā uzrakstījis nedaudz:

„...studijas pārtraucu neilgi pirms diploma eksāmeniem; arī diplomdarbu ķīmijā pat pabeidzu.” Tas bija darbs organiskajā ķīmijā „Ueber die Einwirkung von Monochloressigsäure auf Beta-Naphtylamin”, latviski – „Monohloreitīkskābes iedarbība uz Beta-Naftilaminu”, kas izpildīts profesora Karla Ādama Bišofa vadībā. Darbs bija izpildīts labā līmenī un 1892. gadā tika nopublicēts vācu periodikā „Annalen der deutschen chemischen Gesellschaft” ar nosaukumu „Ueber Reaktionen des Beta-Dinaphtyl-alfa-8 diacil-Piperazin”. Vairāk nekā simts gadu I. Moscicka diplomdarbs kopā ar citu RP un RPI studentu diplomdarbiem glabājās Rīgā. Bet par šo darbu nekas nebija zināms, pat tad, kad 1995. gada 8. jūlijā pie LU Ķīmijas fakultātes (tag. Bioloģijas fakultāte) ēkas Kronvalda bulvārī 4 piestiprināja piemiņas plāksni: *Ignacijs Moscickis, vēlākais Polijas Republikas prezidents (1926-1939), profesors, izcils ķīmiķis, kurš no 1887. līdz 1891. gadam studējis Rīgas Politehnikumā* (skat. 4. att.). Plāksnes svinīgā atklāšana notika ar Polijas vēstnieka Jaroslāva Lindberga līdzdalību [8].

4. att. Piemiņas plāksne LU ēkā Kronvalda bulvārī 4 (I. Griņeviča foto)

1997. gadā daudzus vecos RP un RPI diplomdarbus negaidīti atrada makulatūras izgāztuvē. No tiem LU, RTU Latvijas Ķīmijas vēstures muzeja vadītājs inženierzinātnu doktors Ilgars Grosvalds vienu atšifrēja kā Polijas prezidenta I. Moscicka diplomdarbu (skat. 7. att.). Šis vērtīgais darbs ir nodots Latvijas Ķīmijas vēstures muzejam [9].

2007. gada martā Polijas vēstniecības Rīgā II sekretārs zinātnes un kultūras jautājumos Slāvomirs Kravčinskis noraidīja biedrības „Inflanty” valdes priekšsēdētāja Ivana Griņeviča priekšlikumu uzdāvināt šo vēsturisko eksponātu Polijas prezidentam Leham Kačinskim laikā, kad viņš apmeklēja Itas Kozakevičas Rīgas poļu vidusskolu.

2008. gada aprīlī biedrības „Inflanty” Latvijas Ķīmijas vēstures muzejā rīkotajā starptautiskajā zinātniskajā konferencē „Polijas–Latvijas attiecības” Dr. Ilgars Grosvalds uzdāvināja diplomdarba kopijas visiem Polijas zinātniekiem [10]. Vienu no kopijām uz dzimteni aizveda poļu pilsētas Bidgoščas zinātnes un kultūras jautājumu komisijas priekšsēdētājs, zinātniski literāra mēnešraksta „Swiat Inflant” galvenais redaktors Stefans Pastuševiskis un nodeva to Polijas Ārlietu ministram Radoslāvam Šikorskim ar lūgumu valsts līmenī rīkoties, lai no Latvijas atgūtu poļiem tik vērtīgo Ignācija Moscicka diplomdarba manuskripta oriģinālu [11].

V. ATENTĀTA IZGĀŠANĀS (1892)

1892. gada 22. februārī Ignācijs Moscickis Plockā apprecējās ar Mihalinu Čiževsku, kura viņam ļoti palīdzēja nelegālajā darbībā. Laulātie kopā ar Mihalinas māsu apmetās Varšavā, Vidokas ielā. Neilgi pēc tam Ignācijs nelegāli šķērsoja robežu un aizbrauca uz Londonu, lai nodibinātu kontaktus ar poļu sociālistiskajām organizācijām emigrācijā. No viņiem I. Moscickis gribēja uzzināt, kā konstruēt sprāgstbumbas. Parīzē un Šveicē viņš ieguva literatūru par šo tēmu un visu nepieciešamo uzzināja. Pēc atgriešanās Varšavā atlika tikai dabūt ķīmikālijas un sākt ražošanu. Nolēma, ka to vislabāk būtu darīt Rīgā, jo zināja, kur tās meklēt. Viņš devās kopā ar sievu uz Rīgu. Mainīja savu dzīvesvietu no Ģertrūdes ielas uz Šķūņu ielu 14-4 (Scheunenstrasse 14-4) (skat. 5. att.).

5.att. Nams Šķūņu ielā 12/14 (I. Griņeviča foto)

Revolucionāri plāvoja kādos lielos svētkos uzspridzināt bumbu pareizticīgo katedrālē Krasinska laukumā Varšavā, bet nodoms neizdevās. Policija sāka arestēt līdzgaitniekus. Ļoti meklēja arī Ignāciju Moscicki. Meklēja pie mātes, kura dzīvoja Varšavā, meklēja Klicā pie Mihala Bojanovska un pie māsas Zojas Skierbiešovā. Skierbiešovā kratīšanā policija dabūja Ignācija foto, kuru pavairoja un ievietoja Žandarmērijas albumā (skat. 1. att.) un izsūtīja meklēšanai pa visu Krievijas impēriju un uz ārzemēm. Sakarā ar atentātu pret Varšavas ģenerālgubernatoru Jozefu Gorko uz eksāmeniem un diplomdarba aizstāvēšanu Ignācijs Moscickis Rīgā neieradās.

VI. LONDONAS EMIGRĀCIJĀ (1892. g. augusts -1897. g. oktobris)

I. Moscickis ar ģimeni steidzami emigrēja uz Londonu, kur nodzīvoja no 1892. gada augusta sākuma līdz 1897. gada oktobrim. Viņam nebija naudas, un viņš nezināja angļu valodu. Palīdzēja poļu emigranti. Viņš strādāja gan par kokgriezēju galdniecībā, gan par frizieri, gan tipogrāfijā. Šad tad naudu atsūtīja māte. Radās ideja ražot kefiru un pārdot, jo Londonā tādu produktu nezināja, bet šis pasākums īpašu peļņu nenesa. Emigrācijā 1894. gadā piedzima dēls Mihails. Tomēr I. Moscickis arī šajā grūtajā laikā nepameta novārtā izglītību – apmeklēja vakara nodarbības Tehniskajā koledžā

Finsbury. Bieži apmeklēja patentu bibliotēku, kur līdz vēlai naktij studēja patentu aprakstus.

Ģimene ļoti slimoja. Sieva un dēls izveseļojās, bet meita nomira. Londonā viņš satika Jozefu Pilsudski, kurš pēc atgriešanās no Sibīrijas trimdas dažus mēnešus uzturējās Anglijā.

Pēc smagajiem fiziskajiem darbiem Londonā I. Moscickis ar jaunu enerģiju gribēja atgriezties zinātnē. Un negaidīti saņēma divus uzaicinājumus.

1897. gadā ģeofiziķis un ceļotājs Henrihs Arktovskis viņu uzaicināja uz Liegas universitātes fizikālās ķīmijas katedru (Beļģijā) par asistentu.

Otrs piedāvājums nāca no Šveices. To atsūtīja brāļa Vladislava senais draugs un Varšavas skolas biedrs prof. Jozefs Vierušs-Kovaļskis. Vēstulē no Šveices rakstīja, ka viņš vada Frīburgas universitātes fizikas katedru un gatavs pieņemt viņu asistenta amatā. Ignācijs izvēlējās otro piedāvājumu.

VII. PROFESORA JOZEFA VIERUŠS-KOVAĻSKI ASISTENTS FRĪBURGAS UNIVERSITĀTĒ (1897-1901)

Akadēmiskais gads sākas tikai oktobrī, tāpēc ģimenei bija viegli sagatavoties, lai pārvāktos no Londonas uz Šveici.

Frīburgas universitātē, matemātikas fizikas nodaļā, tāpat kā Rīgā, mācoties pēc individuāla plāna, viņš ieguva augstāko izglītību, paralēli strādājot par asistentu. Profesors Jozefs Vierušs-Kovaļskis 1897./1898. akadēm. gadā kļuva par Frīburgas universitātes rektoru.

1898. gadā Ignācijs Moscickis ar līdzautoru F. Boumbergeru Beļģijā patentēja savu pirmo izgudrojumu. 1901. gadā pārgāja no darba Frīburgas universitātē uz darbu Slāpekļa ieguves sabiedrībā (*Société de l'Acide Nitrique*) par tehnisko direktoru [6].

VIII. KONDENSATORU FABRIKĀ

Dielektriķu pētījumi bija viņa pirmais patstāvīgais zinātniskais darbs, kura rezultāti 1903. gadā tika patentēti Šveicē un nākošajā gadā Francijā, kā arī publicēti poļu (Krakovā), vācu un franču valodā. 1903. gadā Frīburgā pēc Jana Modzeļevska iniciatīvas izveidoja kondensatoru fabriku, kura eksistē vēl šodien. 1906. gadā I. Moscickis pirmoreiz par saviem kondensatoriem saņēma Goda diplomu un Zelta medaļu pasaules izstādē Mediolanē. I. Moscicka kondensatoru baterija bija ievietota Eifeļa tornī, kur kalpoja radiosakariem 1. Pasaules kara laikā un arī vēlāk. Lielais produkcijas pieprasījums attīstīja rūpniecisko ražošanu, un fabrika kļuva par akciju sabiedrību „*Société Generale des Condensateurs Electriques Systeme Moscicki*”. Tā bija pirmā augstsprieguma kondensatoru rūpnīca Eiropā, kura divdesmit gadus ražoja I. Moscicka konstrukcijas produkciju. I. Moscicka kondensatori bija ļoti nepieciešami radiotelegrāfijā [6].

IX. ĻVOVAS POLITEHNIKUMĀ

1912. gadā Ignācijs Moscickis saņēma ielūgumu no Ļvovas. Tajā bija piedāvāts dibināt jaunu elektrotehnikas un fizikālās ķīmijas katedru. Moscickis nevilcinoties pieņēma priekšlikumu, kaut gan zināja, ka viņa ienākumi Ļvovā būs četrreiz mazāki, nekā Šveicē. Starp citu, visvecākā fizikālās ķīmijas katedra bija Leipcigas universitātē, kuru vadīja rīdzinieks, Nobela prēmijas laureāts (1909) Vilhelms Ostvalds. Diemžēl atklājās, kā I. Moscickim nav nepieciešamās kvalifikācijas, lai saņemtu profesora amatu, jo studijas Rīgā neskaitījās doktorantūra, pie tam viņš tās nepabeidza. Arī studijas Frīburgā saviem absolventiem deva doktora titulu tikai tad, kad viņi tās pabeidza. Moscickis savas asistentūras laikā izpildīja visu programmu fizikas nodaļā, uzrakstīja doktordarbu un saņēma dekāna atļauju tās aizstāvēšanai. Ļoti aizrāvēs ar slāpekļskābes sintēzi, atlika *ad calendas Graecas* doktoreksāmena termiņu uz vēlāku laiku. Un tā viss palika.

1912. gada pavasarī viņš saņēma vēstuli no Izglītības ministrijas Vīnē, kurā tika informēts par fizikālās ķīmijas katedras atklāšanu Cesarska Karaliskajā politehniskajā skolā Ļvovā, kur viņam piedāvāja kļūt par asociēto profesoru. Viņš atteicās savu ambiciozo uzskatu dēļ. Augusta beigās iznāca dekrēts, kurā I. Moscickim bija piešķirts Ļvovas politehniskās skolas profesora tituls. Tehniskās ķīmijas nodaļā I. Moscickis pasniedza fizikālo ķīmiju un ķīmijas tehnoloģiju. Līdz 1921. gadam viņš vadīja smagās ķīmiskās rūpniecības un elektrotehniskās ķīmijas katedru. 1915.-1917. gadā bija ievēlēts par tehniskās ķīmijas nodaļas dekānu, 1917.-1919. gadā – par prodekānu. I. Moscickis atrisināja slāpekļa iegūšanu no gaisa elektriskajā lokā, akmeņogļu sauso pārtvaici zemā temperatūrā un ciānūdeņraža sintēzi, kā arī jauno elektrisko kondensatoru ieguvu. Viņš dibināja un organizēja jaunos ķīmijas uzņēmumus. Kļuva par pirmo Ķīmiskās pētniecības institūta direktoru. 1922.-1925. gadā vadīja Slāpekļa fabriku Hožovā. 1925. gada jūnijā I. Moscicki ievēlēja par Ļvovas Politehnikas rektoru. Augustā Varšavas Politehnika piedāvāja viņam kļūt par ķīmijas nodaļas profesoru. 1925./1926. mācību gadu Ignācijs pavadīja pārbraucienos starp Ļvovu, Varšavu un Hožovu [6].

X. POLIJAS VALSTS PREZIDENTS (1926-1939)

1926. gada 31. maijā, pēc maršala Jozefa Pilsudska Polijas valsts apvērsuma, Ignācijs Moscickis uzzināja, ka viņu izvirza par valsts prezidentu. Par Polijas valsts prezidentu viņš bija līdz 1939. gadam, kad notika ceturrtā Polijas sadale, šoreiz starp Vācijas Reihsu un Padomju Savienību. 2. Pasaules kara sākumā, Vācijai un PSRS uzbrūkot Polijai, Polijas valdība un prezidents I. Moscickis devās trimdā uz Rumāniju.

I. Moscicki apglabāja Versua pilsētās kapos – netālu no Ženēvas. Uz akmens kapuplāksnes ir uzraksts: „*Profesor dr h. c. Ignacy Moscicki 1867-1946*”.

1993. gadā, pēc Leha Valensas priekšlikuma, viņa pīšļus atveda uz Poliju un apglabāja Varšavā blakus prezidentiem Gabrielam Narutovičam, kurš absolvēja klasisko ģimnāziju Liepājā, un Stanislavam Voitehovskim, kurš mācījās Akadēmijā Petrinā Jelgavā [9, 12, 13, 14, 15, 16].

XI. APBALVOJUMI

I. Moscickis ir vairāk nekā desmit pilsētu Goda pilsonis, gandrīz desmit biedrību Goda loceklis, t.s. Varšavas Tehnisko Zinātņu akadēmijas. Septiņpadsmit Polijas un ārzemju augstskolu viņam piešķirušas Goda profesora un *Doctor Honoris Causa* titulus. Apbalvots ar 15 ārvalstu ordeņiem, tai skaitā 1929. gada 2. maijā ar Latvijas Republikas Triju Zvaigžņu Ordeni [24]. Ir uzrakstījis vairāk kā 66 zinātniskos darbus vācu, franču un poļu valodā. Izcilais ķīmiķis bija arī labs izgudrotājs – saņēmis vairāk kā 42 Lielbritānijas, Šveices, Austrijas, Francijas, Dānijas, pat Kanādas un Amerikas Savienotu Valstu patentus.

XII. SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI

Izcilā poļu ķīmiķa profesora Ignācija Moscicka vārds ir cieši saistīts ar Rīgas Politehnikumu, Rīgas pilsētu un Eiropu kopumā.

Mēs ar šo rakstu griežamies Polijas Republikas vēstniecībā Latvijā ar lūgumu palīdzēt mums iemūžināt Ignācija

Moscicka vārdu piemiņas plāksnēs un piestiprināt tos pie Rīgas namiem pēc adreses: Ģertrūdes ielā 19/21 un Šķūņu ielā 12/14, kur, būdams Rīgas Politehnikuma students, savulaik dzīvoja vēlākais Polijas Republikas prezidents Ignācijs Moscickis (parakstu skat. 6. att.).

6.att. Polijas valsts prezidenta Ignācija Moscicka zīmogs un paraksts

P.S. Pašlaik Latvijā ir piecas poļu skolas. Nereti to absolventi mācās augstskolās Polijā vai izvēlas Latvijas Kultūras akadēmijas programmu „Starptautiskie kultūras sakari Latvija-Polija”, kur poļu kultūru un valodu pasniedz pedagogi no Polijas. Studenti Agnese Ķempe un Dace Lībeka no Liepājas, Santa Čigāne no Ludzas, Līga Ģedušā no Līvāniem, Agate Rake no Rīgas ļoti interesējas par I. Moscicka likteņgaitām Latvijā (7.att.).

7.att. RTU, LU Latvijas Ķīmijas vēstures muzeja vadītājs Ilgars Grosvalds ar bijušā Polijas valsts prezidenta Ignācija Moscicka diplomdarbu (centrā), poļu kultūras un valodas pasniedzēju no Polijas Aleksandru Dybsku Latvijas Kultūras akadēmijas II kursa studentu vidū. (I. Griņeviča foto) [9].

LITERATŪRAS SARAKSTS

1. Рузевич Е., Гросвальд И. Я. Воспитанники Рижского политехнического института (1862-1918), внёсшие вклад в развитие науки и техники в Польше. Из истории науки и техники Прибалтики. Том 7, Рига, Зинатне, 1984, с. 80-96.
2. Stradiņš J, Grosvalds I. Nauka Polska na Lotwie. Kultura Polska na Lotwie. Ryga, Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Rydze, 1994, с. 31-44.
3. Grosvalds Ilgars, Griņēvičs Ivans. Poļu intelligence un RPI / Jaunais Inženieris, Nr. 22/23 (1337/1338) (2007, 14. jūnijs) 16. lpp.
4. Moscickis (Moscicki) Ignacs. – Rīgas Politehnikums. Album academicum (1912-1919). Rīga, 1938, 49. lpp.
5. Гурин Александр. Десять великих студентов: [о вып. Риж. политехн. ин-та - ученых, инженерах, авиаконструкторах] / Ракурс, N 42 (18/24 окт. 2008), с. 19.
6. Lichocka Halina. Ignacy Moscicki (1867-1946) Inżynier i Wynalazca. – Warszawa: Komitet Historii i Techniki Polskiej Akademii Nauk, 2006, 314 s.
7. Griņēvičs Ivans. Poļu likteņgaitas Latvijā. / Jaunais Inženieris, Nr. 22/23 (1383/1384) (2009, 18. jūnijs), 11. lpp.
8. Hermanis Voldemārs. Atklāta piemīņas plāksne [Rīgā bijušajam Polijas Republikas prezidentam Ignatam Moscickim] / Neatkarīgā Rīta Avīze, 1995, 10. jūl.
9. Гриневич Иван. Alma Mater президентов Польши: [об истории образования поляков в Латвии: в связи с визитом президента Пол. Респ. Леха Качинского в Латвию] / Образование и карьера, N 8 (26 апр. / 9 мая 2007), с. 2.
10. Griņēvičs Ivans, Grosvalds Ilgars. Konference par Polijas un Latvijas attiecībām: [par Latvijas Universitātes un Rīgas Tehniskās universitātes atklāto, akad. sadarbībai velt. Starptaut. konf. "Polijas – Latvijas attiecības" Latvijas Ķīmijas vēstures muzejā] / Jaunais Inženieris, Nr.19 (2008, 8.maijs), 7. lpp.
11. Daniela Goldmann. Praca dyplomowa Ignacego Moscickiego. / Swiat Inflant. Pismo literacko-naukowe, Nr. 12, Rok 5, grudzien, 2008, s. 7.
12. Janicki Arkadiusz. Studenci polscy na Politechnice Ryskiej w latach 1862-1918, t. 1. Rys historyczny, Gdansk, 2005, 320 s.
13. Griņēvičs I. Infļantu kultūras atdzimšana. UNESCO Starptautiskā foruma "Nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšana un pārmantošana: jaunatne, izglītība un attīstība" referāts, (2005. gada 03. jūlijā nolasīts Rīgas Kongresu namā) / I. Griņēvičs. Rīga: [B-ba "Inflanty"]: SLU, 2008. 60 lpp.
14. Инфлянты. Польская Латвия или Инфлянты? / Образование и карьера, N 8 (19 апр. / 2 мая 2008), с.8.
15. Poļu pēdas Rīgā. Buklets / Rīgas tūrisma koordinācijas un informācijas centrs. 6 lpp.
16. Слюсарева Е. Как там Польша, не сгинела? / Вести сегодня. № 36 (3092), 2 стр.
17. Ścisłowski Czesław: Prezydent Rzeczypospolitej prof. Ignacy Mościcki jako badacz naukowy i wynalazca. Płock: Wydawnictwo Braci Detrychów, 1934, s. 10.
18. Chojnowski Andrzej: Ignacy Mościcki, prezydent Rzeczypospolitej 1 VI 1926 – 30 IX 1939. W: Andrzej Chojnowski, Piotr Wróbel: Prezydenci i premierzy Drugiej Rzeczypospolitej. Wrocław – Warszawa – Kraków: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, 1992, s. 215.
19. Garlicki Andrzej: Od Brześcia do maja. Warszawa: Czytelnik, 1986, s. 253.
20. Ajnenkiel Andrzej: Polska po przewrocie majowym. Zarys dziejów politycznych Polski 1926-1939. Warszawa: Wiedza Powszechna, 1980, s. 471.
21. Chojnowski Andrzej: Ignacy Mościcki, prezydent Rzeczypospolitej 1 VI 1926 – 30 IX 1939. W: Andrzej Chojnowski, Piotr Wróbel: Prezydenci i premierzy Drugiej Rzeczypospolitej. Wrocław – Warszawa – Kraków: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, 1992, s. 226.
22. Ajnenkiel Andrzej: Polska po przewrocie majowym. Zarys dziejów politycznych Polski 1926-1939. Warszawa: Wiedza Powszechna, 1980, s. 521.
23. Koper Sławomir: Życie prywatne elit Drugiej Rzeczypospolitej. Warszawa: Bellona, 2009, s. 297.
24. Uroczystość wręczenia prezydentowi RP Ignacemu Mościckiemu odznak łotewskiego Orderu Trzech Gwiazd / Narodowe Archiwum Cyfrowe, 2010. <http://www.audiovis.nac.gov.pl/obraz/50632/2c87fa8887da55a87ecf60a671cc07aa/> – Resurs aprakstīts 2010. g. 31. martā.
25. Ignacy Mościcki, 2010. http://pl.wikipedia.org/wiki/Ignacy_Mo%C5%9Bcicki – Resurs aprakstīts 2010. g. 31. martā.

Ivan Grinevics, Association „Inflanty”

Adress: Kurzemes prospekts 88 - 11, Rīga, LV-1069, Latvia,
Phone: + 371 67421472, + 371 29258566,
E-mail: biedriba_inflanty@inbox.lv

Ilgars Grosvalds. Born: July 21, 1927, Lawrence, USA.

Education: Leningrad institute of Industry 1957. Dr.sc.ing., Riga, Riga Polytechnical institute. 1975.

Experience: senior engineer and researcher Riga Polytechnical institute, Riga Technical university 1970 - 1993, Head of Latvian Museum of the History of Chemistry, 1975 - 2009.

Professional Memberships: Member of Latvian Association of History of Science, 1962.

Secretary of Latvian Association of History of Science, 1994. The First Honorary member of Latvian Association of History of Science, 1997.

Ivan Grinevich, Ilgars Grosvalds. Ignacy Moscicki (1867-1946) – Scientist and President of Poland (1926-1939)

The subject of article is investigation of biography of one of the Polish graduates of Riga Polytechnical School in the XIXth century. Special attention was paid to his school years spent in Poland and to his studies in Riga in the end of XIXth century. There have been mentioned Polish student corporations „Arkonia” and „Velesia” of Riga Polytechnical School. There is shown the memorial plaque, attached to the building of Latvian University in Kronvalda boulevard 4, for the president of the Polish Republic (1926-1939) and the outstanding professor of chemical technology Ignacy Moscicki, who was studying from 1887 till 1891 at Riga Polytechnical School. There are inserted two photographs of two houses in Gertrudes street 19/21 and Skunu Street 12/14 where were living I. Moscicki, the on-coming president of Poland 120 years ago. Specifics of the diploma paper „Ueber die Einwirkung von Monochloressigsäure auf Beta-Naphtylamin” made by I. Moscicki were described and its fate, the failure of the attempted coup on the life of the generalgovernour of Warsaw Joseph Gorko, the years of emigration in London, his work in Freiburg (Fribourg), the first factory of condensators in Europe in the Polytechnical School of Lvov. There is shown the seal of Polish state president with his signature, his achievements in science as well as his graduation paper which is being kept at the Museum of the History of Latvian Chemistry. There are reflected the proposals of I. Grinevich and I. Grosvalds to the Embassy of Poland in Latvia on the attaching of memorial plaques to corresponding Riga buildings.

Иван Гриневич, Илгарс Гросвалдс. Игнаций Мосцицкий (1867-1946) – учёный и президент Польши (1926-1939)

В статье исследован жизненный путь одного из многих польских выпускников Рижского политехникума конца XIX века. Особенно подробно рассмотрены школьные годы в Польше и студенчество в г. Рига в конце XIX. Упоминаются корпорации «Аркония» и «Велеция» Рижской политехники. Предоставлена фотография памятной доски, закреплённой на фасаде здания Латвийского университета по адресу: бульвар Кронвальда 4 президента Польской Республики (1926-1939) и выдающегося учёного, профессора химической технологии Игнация Мосцицкого, который с 1887 по 1891 годы учился в Рижской политехнике. Размещены современные фотографии двух домов по адресу улица Гертрудинская 19/21 и улица Шкюню 12/14, где 120 лет тому назад жил будущий президент Польского государства. Описаны перипетии дипломной работы „Ueber die Einwirkung von Monochloressigsäure auf Beta-Naphtylamin”, И. Мосцицкого, провал заговора против Варшавского генерал-губернатора Иосифа Горько, Лондонская эмиграция, работа в швейцарском университете города Фрейбург (Fribourg), на первой в Европе конденсаторной фабрике, в австрийском городе Львове. Показаны печать с подписью президента польского государства, его достижения в науке, а также дипломная работа, хранителем которой является д-р Илгарс Гросвалдс – заведующий Латвийского музея истории химии. Представлены предложения И. Гриневича и И. Гросвалда посольству Польской Республики в Латвии по увековечиванию имени Игнация Мосцицкого путём установления мемориальных надписей на рижских домах.